

OPODSTATNENOSŤ VÝSKUMU AUDIOVIZUÁLNEHO PREKLADU NA SLOVENSKU

Ján Želonka

Ján Želonka absolvoval magisterské štúdium prekladateľstva a tlmočníctva na Katedre translatológie FF UKF v Nitre. V období rokov 2011 až 2014 pôsobil na tejto katedre ako interný doktorand a venoval sa výskumu kultúrno-spoločenských aspektov audiovizuálneho prekladu v slovenskom audiovizuálnom prostredí. V roku 2014 obhájil dizertačnú prácu, ktorá bola venovaná práve tejto téme. Okrem prekladu audiovizuálnych textov sa v rámci svojej výskumnej činnosti venoval aj otázkam prekladu odborných textov, najmä so zreteľom na terminológiu strojárstva a aplikovanej mechaniky. V súčasnosti pracuje ako prekladateľ odborných textov z oblasti automobilového priemyslu, podnikového manažmentu a strojárstva a naďalej skúma vybrané aspekty prekladu audiovizuálnych a odborných textov.

ÚVOD

Súčasná médiá zohrávajú nezastupiteľnú úlohu pri informovaní verejnosti. Okrem toho získali nemalý podiel na formovaní a „korigovaní“ verejnej mienky. Prostredníctvom médií sa informácie o dianí v ktorejkoľvek krajine šíria rýchlo, ba čo viac, živé rádiové, televízne a internetové prenosy zabezpečujú okamžité sprostredkovanie diania v ktoromkoľvek kraji, v ktoromkoľvek štáte a na ktoromkoľvek kontinente. Nesmieme zabudnúť ani na zábavnú funkciu médií, ktorá sa odráža v zábavných, kultúrnych i pseudokultúrnych programoch a tiež v športových a iných programoch.

Médiá pôsobia na lokálnej i globálnej úrovni a úloha prekladu v nich je zrejme, najmä ak si uvedomíme globálny charakter ich dosahu. Preklad v médiách sa už plne integroval do translatologického výskumu a je plne akceptovaný ako oblasť, ktorá ponúka možnosti uplatnenia nových prekladateľských metód a postupov. V posledných dvoch desaťročiach zažívame výrazný rozvoj vo výskume audiovizuálneho prekladu. Tému sa akademicky venujú aj profesionáli, čím sa vhodne prepája teória s praxou.

1 AUDIOVIZUÁLNY TEXT A PREKLAD

Ako sme uviedli vyššie, audiovizuálne médiá sú dnes neodmysliteľnou súčasťou nášho každodenného života a preklad audiovizuálnych textov v nich zohráva nezastupiteľnú úlohu. Napriek tomu mnohokrát zabúdame na jednu skutočnosť, ktorú si uvedomil aj Michael Cronin v knihe *Translation Goes to the Movies*, v ktorej hovorí: „[...] *translation becomes visible, when we know how to look. And one of the places we have often neglected to look is a medium primarily concerned with visibility, cinematography*“ (2009, s. X)¹. V kinematografii a v médiách založených na obraze sa preklad paradoxne stráca, stáva sa „neviditeľným“. M. Cronin poukazuje na rozdiel percepcie pôvodného audiovizuálneho diela a percepcie jeho „prekladu“.² Ide pritom o aspekt prekladovosti, ktorý Anton Popovič aplikuje na preklad literárnych diel a ktorý chápe ako „*vyjadrenie napätia medzi ‚svojím‘ a ‚cudzím‘ v texte a dá sa zachytiť vo viacerých opozíciách, ako sú napríklad naturalizácia (udomáčňovanie) a exotizácia (scudzovanie), folklorizácia a urbaniizácia, historizácia a modernizácia*“ (1975, s. 63).

Kinematografiu a vôbec audiovizuálne médiá teda môžeme považovať za jeden z najlepších príkladov praktického využitia prekladov. Preklady audiovizuálnych textov tvoria neoddeliteľnú súčasť nových médií. Túto skutočnosť si ani neuvedomujeme, no zároveň platí, že čím menej si je percipient vedomý prítomnosti prekladu v audiovizuálnych médiách, tým úspešnejší je výsledok prekladateľskej činnosti.

Akademici z oblasti translatológie neboli vždy jednotní v otázke, či je vôbec možné uznať preklad audiovizuálnych textov ako súčasť vedy o preklade. Jeho odporcovia zväčša argumentovali tým, že takýto typ transferu je v podstate iba akási adaptácia alebo prepracovanie.³ Ako príklad zvykli uvádzať najmä preklady filmových dialógov a ich následnú úpravu, pri ktorej nevyhnutne dochádza k vynechávaniu častí originálu v takom rozsahu, že už pod vplyvom tak rozsiahleho zásahu do textu výsledný text nemožno považovať za preklad východiskového textu. Odporcovia vyčlenenia prekladu audiovizuálnych textov do istej miery vychádzali aj z faktu, že sa audiovizuálne (príp. audiomedialne) texty dovedy nedokázali začleniť do klasickej typológie textov. Katharina Reissová si túto medzeru v klasifikácii na základe funkcie textu uvedomovala a snažila sa doplniť svoje tri typy textov, t. j. expresívny, informatívny a operatívny, o nový, audiomedialny typ textu (pozri Reissová, 1971). Tento typ sa stretol s kritikou, pretože nezodpovedal kritériám typov textov na základe ich funkcie. Daniela Mügllová poukazuje na to, že audiomedialne texty nemajú špecifickú jazykovú funkciu a navyše nezahŕňajú texty iných médií, napr. grafické médium v prípade komiksov (2009, s. 40). K. Reissová vo svojej neskoršej práci (1995) už tieto typy textov neoznačuje pomenovaním audiomedialne texty, ale multimedialne texty (Želonka, 2014b).

Nielen akademická, ale i pedagogická verejnosť musí v súčasnosti reagovať na najnovšie trendy v translatologickej teórii a praxi. Preklad audiovizuálnych textov je momentálne asi najdiskutovanejšou oblasťou vedy o preklade a tlmočení, ktorá svojou širokospektrálnosťou zvyrazňuje interdisciplinárny charakter translatológie. Odborná príprava budúcich, ale aj súčasných profesionálov v oblasti audiovizie sa stáva čoraz markantnejšou otázkou nielen vo výskume, ale hlavne v praxi audiovizuálneho prekladu. Na jednej strane sa nám naskytuje otázka, či je vôbec potrebné vytvárať možnosti rozširovania kompetencií prekladateľov aj o oblasť prekladu audiovizuálnych textov. Na druhej strane, s vedomím špecifickosti práce titulkárov či tlmočníkov pre potreby filmových festivalov (o tzv. „live“ titulkároch ani nehovoriac) sa zavádzanie odbornej prípravy pre takéto skupiny profesionálov do bežnej akademickej a pedagogickej praxe ukazuje ako nutnosť.

V našom kultúrnom prostredí pozorujeme zvýšenú aktivitu profesijných organizácií, spolkov a univerzít s cieľom priblížiť verejnosti túto špecifickú oblasť translatológie. Dôkazom toho sú spoločné semináre, prednášky a praktické tvorivé dielne organizované Katedrou translatológie FF UKF v Nitre, v rámci ktorých sa zúčastnení dozvedajú o najnovších trendoch audiovizuálneho prekladu a tlmočenia vo svete, ale tiež o súčasnom stave v našom audiovizuálnom kontexte.

Záujem o túto oblasť prekladu prejavili i ostatné slovenské univerzity poskytujúce vzdelanie v odbore preklad a tlmočenie. V spolupráci s relevantnými organizáciami, spolkami a inštitúciami a významnými zástupcami audiovizuálneho priemyslu na Slovensku zorganizovali viacero zaujímavých podujatí na tému preklad audiovizuálnych textov. V takomto smere sú činné Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Univerzita Komenského v Bratislave i Prešovská univerzita v Prešove.

2 DOPYT PO PREKLADE AUDIOVIZUÁLNYCH TEXTOV

Na potrebu reflektovania audiovizuálneho prekladu a na absenciu jeho kritiky poukazuje Ján Ferencík už v roku 1982, keď tvrdí: „*Nemôžeme sa uspokojiť so stavom, keď sa ani zo strany teórie a kritiky prekladu, ani zo strany pracovníkov masových médií nevenuje patričná pozornosť tomuto druhu prekladov, hoci ich spoločenské pôsobenie je neobyčajne široké a každodenné. Situácia je o to vážnejšia, že táto oblasť prekladania sa nachádza v stave nebezpečnej umeleckej i honorárovej diskriminácie, a preto o ňu nejavia záujem práve kvalitní prekladatelia*“ (Ferencík, 1982, s. 88). Od doby, kedy Ferencík uverejnil svoju prácu, sa výskum audiovizuálneho prekladu posunul. Zdá sa, že sa nám darí plniť požiadavku J. Ferencíka, ktorý sa odvolával na nastupujúcu generáciu prekladateľov a teoretikov prekladu, aby dosiahla spoločenské uznanie týchto foriem prekladu a vypracovala teoretic-

ký rámec pre ich ďalší výskum: „*Bude úlohou generácie, ktorá vstupuje odborne pripravená do veku búrlivého rozvoja zvukovej a obrazovej techniky, aby jednak rozpracovala teóriu tohto druhu prekladov, jednak dosiahla ich spoločenské ocenenie zodpovedajúce ich významu*“ (tamtiež, s. 88).

V tejto časti príspevku prezentujeme výsledky dvoch kvantitatívnych prieskumov s cieľom poukázať na aktuálnu potrebu prekladať audiovizuálne texty, a tak potvrdiť tézu, že výskum prekladu audiovizuálnych textov má v slovenskej translatológii svoje opodstatnenie. Tieto prieskumy boli súčasťou výskumnej činnosti k dizertačnej práci *Kultúrno-spoločenské aspekty prekladu audiovizuálnych textov v slovenskom audiovizuálnom priestore* (Želonka, 2014) a v krátkosti sme sa im venovali aj na medzinárodnej vedeckej konferencii *Preklad a tlmočenie 11*, ktorá sa konala 2. apríla 2014 v Banskej Bystrici.

Prvý prieskum reflektuje podiel slovenskej a zahraničnej (vrátane českej) audiovizuálnej tvorby vo vysielaní slovenskej verejnoprávnej televízie STV 1. Naším cieľom bolo zistiť, aký bol podiel zahraničných audiovizuálnych titulov na programovej štruktúre STV 1 v rokoch 2003 až 2012. Tieto hodnoty sme porovnali s podielom domácej audiovizuálnej produkcie s odkazom na ustanovenia § 5 ods. 1 až 2 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky:

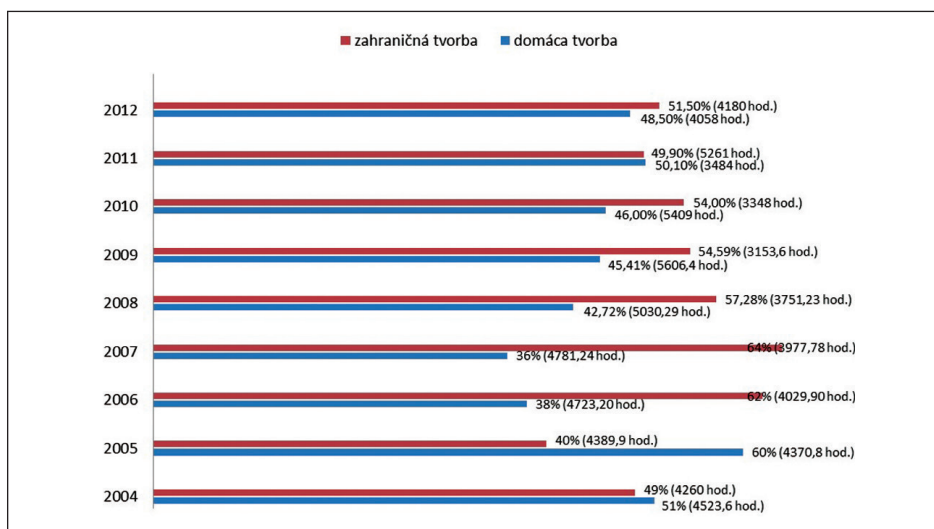
- (1) *Vysielanie v rozhlasoch a televízii sa na celom území Slovenskej republiky uskutočňuje v štátnom jazyku. Výnimkou sú a) inojazyčné rozhlasové relácie a inojazyčné televízne relácie skladajúce sa z audiovizuálnych diel a ostatných zvukovo-obrazových záznamov s titulkami v štátnom jazyku alebo inak spĺňajúcich požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho jazyka, b) cudzojazyčné vysielanie Slovenského rozhlasu pre zahraničie, televízne a rozhlasové jazykové kurzy a relácie s príbuzným zameraním, c) hudobné relácie s pôvodnými textami. Vysielanie v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín upravujú osobitné predpisy.*
- (2) *Inojazyčné audiovizuálne diela určené deťom do 12 rokov musia byť dabované do štátneho jazyka.*

Na tomto mieste môžeme vysloviť predpoklad, že dopyt po preklade audiovizuálnych textov priamou úmerou rastie so zvyšovaním podielu zahraničných audiovizuálnych diel vo vysielaní STV 1. Vysielateľ je na základe uvedených ustanovení zákona povinný zabezpečiť jazykovú úpravu zahraničných audiovizuálnych diel, ktoré nespĺňajú požiadavku základnej zrozumiteľnosti z pohľadu slovenského jazyka (pôvodné audiovizuálne diela v českom jazyku), formou dabingu alebo titulkovania. Zameranie na verejnoprávnu televíziu je podmienené samotným profilom vysielateľa. Slovenská televízia si dlhodobo kladie za cieľ zvýšiť podiel programov vysielaných vo verejnom záujme, zvýšiť podiel pôvodnej vlastnej tvorby, najmä v programovom type dramatika cestou revitalizácie dramaturgie

STV a systematickej spolupráce s autorským zázemím, pokračovať v úspešných formátoch kvalitnej pôvodnej zábavnej tvorby, aktívne spolupracovať s Českou televíziou a pod.⁴ Odpoveď na otázku, či sa Slovenskej televízii darí dosiahnuť vyššie uvedené ciele, nepriamo ponúkame aj v tomto príspevku.

V našom prieskume sme uplatnili deskriptívnu metódu založenú na komparácii údajov, ktoré sme získali pre roky 2003 až 2012. Zdrojmi pre zber údajov boli výročné správy Slovenskej televízie za roky 2003 až 2010 a Výročné správy Rozhlasu a televízie Slovenska za roky 2011 a 2012. V čase hodnotenia údajov ešte nebola zverejnená výročná správa Rozhlasu a televízie Slovenska za rok 2013, preto výsledky nášho prieskumu nezohľadňujú údaje za toto obdobie. Vo výročnej správe Slovenskej televízie za rok 2003 sa uvádzajú údaje o podiele domácej a zahraničnej audiovizuálnej tvorby súhrnne pre programové štruktúry STV 1 a STV 2, preto ich nemôžeme považovať za relevantné údaje pre náš prieskum a neuvádzame ich ani v grafe 1 a v grafe 2.

V grafe 1 sú znázornené percentuálne podiely domácej a zahraničnej audiovizuálnej tvorby na programovej štruktúre verejnoprávnej televízie STV 1 v jednotlivých rokoch, počnúc rokom 2004 až do roku 2012. Percentuálnym podielom zodpovedá dĺžka vysielacieho času v hodinách.

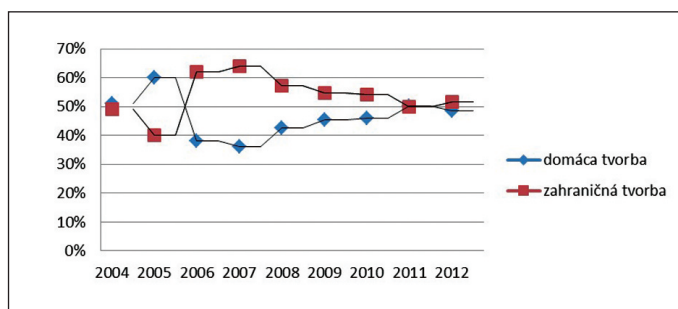

Graf 1: Podiely domácej a zahraničnej audiovizuálnej tvorby na programovej štruktúre verejnoprávnej televízie STV 1 v rokoch 2004 až 2012

Z grafu 1 sú zrejme najnižšie a najvyššie hodnoty podielov zahraničnej audiovizuálnej tvorby vo vysielaní verejnoprávnej televízie STV 1. Najnižší podiel zahraničnej audiovizuálnej produkcie v STV 1 bol v roku 2005 na úrovni rovných

40 %. Je zaujímavé, že už o rok neskôr dochádza k výraznému nárastu na úroveň 62 % a v roku 2007 dokonca pozorujeme nárast o 2 % v porovnaní s rokom 2006, kedy hodnota podielu zahraničnej audiovizuálnej tvorby vo vysielaní STV 1 dosiahla hodnotu 64 %. Vývojové tendencie analyzovaných údajov sú znázornené v grafe 2.

Graf 2:
Vývoj podielu domácej a zahraničnej audiovizuálnej tvorby vo vysielaní STV 1 od roku 2004 do roku 2012

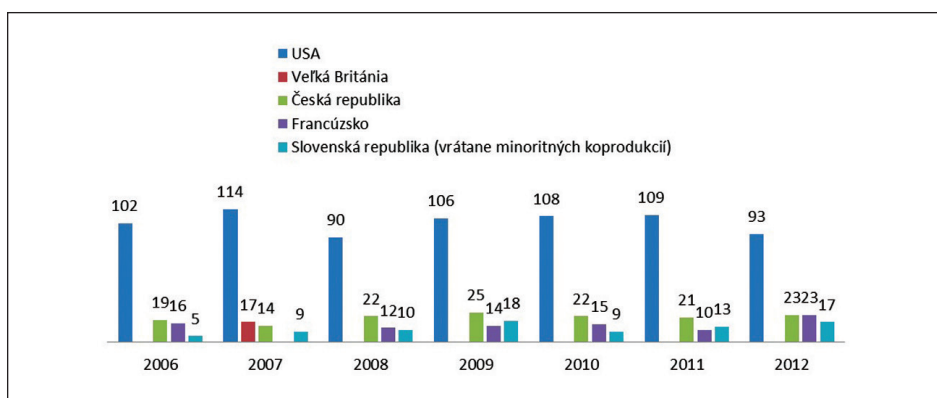

Na základe grafu 2 môžeme konštatovať, že najpriepastnejšie rozdiely medzi domácou a zahraničnou produkciou v štruktúre vysielania STV 1 boli v období rokov 2005 až 2007. Od roku 2008 sa tieto rozdiely znižujú, no aj napriek tomu pozorujeme prevahu zahraničných audiovizuálnych diel. V roku 2011 je tento rozdiel nepatrný, pričom podiel zahraničných audiovizuálnych titulov dosahuje hodnotu 49,90 % a podiel domácich titulov hodnotu 50,10 % (pozri graf 1). Percentuálny podiel zahraničných titulov v STV 1 znovu mierne stúpol v roku 2012 na úroveň 51,50 % oproti 48,50 %-nému podielu slovenskej audiovizuálnej tvorby (pozri graf 1).

Povinnosť televíznych vysielateľov prekladať audiovizuálne diela, ktoré nespĺňajú požiadavku základnej zrozumiteľnosti z pohľadu slovenského jazyka (pôvodná česká audiovizuálna tvorba), je zakotvená v ustanoveniach zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky uvedených v úvode tohto príspevku. Výsledky nášho prieskumu jasne potvrdzujú relatívne vysoký dopyt po prekladoch zahraničných audiovizuálnych diel vo verejnoprávnej televízii STV 1. V nami sledovanom období rokov 2004 až 2012 zahraničné audiovizuálne diela (vrátane pôvodnej českej audiovizuálnej tvorby) dosahujú priemerný podiel na vysielacom čase STV 1 v hodnote 53,59 %, zatiaľ čo domáce audiovizuálne produkty dosahujú priemerný podiel 46,41 %. Predpokladáme, že celkové hodnoty podielov zahraničnej audiovizuálnej tvorby v slovenskom televíznom vysielaní sú oveľa vyššie, nakoľko sme sa v našom prieskume obmedzili len na jedného vysielateľa a domnievame sa, že zahraničné audiovizuálne diela vysielané komerčnými vysielateľmi môžu dosahovať oveľa vyššie percentuálne podiely.

V druhom prieskume sme sa venovali premiéram zahraničných filmov v slovenských kinách, resp. komparácii počtu premiér zahraničných a domácich audio-

vizuálnych diel. Zamerali sme sa na obdobie siedmich rokov, počnúc rokom 2006 až do roku 2012. Údaje sme zozbierali štúdiom a komparatívnou analýzou referenčných dokumentov. Boli to správy o stave slovenskej audiovizie Audiovizuálneho informačného centra. Na potvrdenie údajov o počte kinopremiér slovenských audiovizuálnych produktov vrátane minoritných koprodukcii sme správy o stave slovenskej audiovizie porovnali s údajmi Únie filmových distribútorov Slovenskej republiky. Už počas štúdia a porovnávaní dostupných údajov sme skonštatovali, že niektoré numerické údaje v oboch zdrojoch za určité roky neboli totožné. Aj keď odchýlka nebola výrazná, ide o zásadné zistenie so zreteľom na význam presnosti údajov. Nakoľko nám nie je známe, akú metodológiu vyhodnocovania údajov použila Únia filmových distribútorov Slovenskej republiky, v prípadoch, kedy sa údaje v nami použitých zdrojoch líšia, sa prikláňame k hodnotám uvedeným v správach Audiovizuálneho informačného centra. Toto centrum je súčasťou Slovenského filmového ústavu – kinematografického centra, a jeho úlohou je zabezpečovať kontakt so zahraničnými inštitúciami a poskytovať im prístup k relevantným informáciám z oblasti slovenského kinematografického a audiovizuálneho prostredia, zhromažďovať, spracúvať a medzi slovenskými subjektmi distribuovať informácie, ktoré prichádzajú na Ministerstvo kultúry SR alebo do Slovenského filmového ústavu a sú určené odborníkom z oblasti slovenskej kinematografie alebo audiovizie.⁵ Za časové rozmedzie sme si zvolili obdobie rokov 2006 až 2012, teda obdobie siedmich po sebe nasledujúcich rokov, pre ktoré Audiovizuálne informačné centrum poskytlo informácie o kinopremiérach domácich a zahraničných audiovizuálnych diel. V čase prieskumu sme nemali k dispozícii údaje za rok 2013, preto výsledky nášho prieskumu nezohľadňujú údaje za toto obdobie. Výsledky prieskumu prezentujeme vo vizuálnej podobe prostredníctvom grafu 3.

Graf 3: Počet kinopremiér zahraničných audiovizuálnych diel a slovenských audiovizuálnych diel vrátane minoritných koprodukcii v rokoch 2006 až 2012

Z grafu 3 je zrejماً dominancia audiovizuálnych diel z produkcie Spojených štátov amerických. Vo všetkých nami sledovaných rokoch dosahujú absolútnu prevahu nad slovenskou audiovizuálnou produkciou. Najviac premiérových titulov zo Spojených štátov amerických sa v slovenských kinách premietalo v roku 2007 (114 titulov), naopak najmenej v roku 2008 (90 titulov). Druhé miesto v rokoch 2006, 2008, 2009, 2010 a 2011 patrí českej kinematografii, okrem roku 2007, kedy pozorujeme prevahu titulov z produkcie Veľkej Británie (17 titulov), a roku 2012, kedy bol v slovenských kinách premietaný rovnaký počet premiérových titulov z českej a francúzskej produkcie (23 titulov). Najviac kinopremiér slovenských audiovizuálnych produktov sa premietalo v roku 2009 (18 titulov), najmenej v roku 2006 (5 titulov). Podobne ako v prípade prieskumu o podiele zahraničnej audiovizuálnej tvorby na vysielaní verejnoprávnej televízie STV 1, aj výsledky tohto prieskumu potvrdzujú vysoký dopyt po prekladoch audiovizuálnych diel. Distribútori audiovizuálnych diel a prevádzkovatelia audiovizuálnych technických zariadení sú viazaní ustanoveniami § 17 od. 1 až 4 zákona č. 343/2007 Z. z. (audiovizuálny zákon), a teda sú povinní zabezpečiť preklad zahraničných audiovizuálnych diel v súlade s uvedenými ustanoveniami zákona.

ZÁVER

V tomto príspevku sme poukázali na prítomnosť audiovizuálnych textov v slovenských audiovizuálnych médiách, ktoré sa musia nevyhnutne prekladať do slovenského jazyka, aby sa mohli týmito médiami ďalej šíriť. Naším cieľom bolo dokázať opodstatnenosť výskumu audiovizuálnych textov a ich prekladu so zreteľom na reálny dopyt po preklade týchto textov. Prezentovali sme výsledky dvoch prieskumov, ktoré nám slúžili ako prostriedky dokazovania.

V rámci prvého prieskumu sme chceli zistiť, aký bol podiel zahraničných audiovizuálnych titulov v programovej štruktúre STV 1 v rokoch 2004 až 2012 v porovnaní s podielom domácej audiovizuálnej produkcie. Predpokladali sme, že so zvyšovaním podielu zahraničných audiovizuálnych diel vo vysielaní televízie STV 1 rastie aj dopyt po ich preklade. Výsledky nášho prieskumu jasne potvrdzujú relatívne vysoký dopyt po prekladoch zahraničných audiovizuálnych diel vo verejnoprávnej televízii STV 1. V nami sledovanom období rokov 2004 až 2012 zahraničné audiovizuálne diela (vrátane pôvodnej českej audiovizuálnej tvorby) dosahovali priemerný podiel na vysielacom čase STV 1 v hodnote 53,59 %, zatiaľ čo domáce audiovizuálne diela dosahovali priemerný podiel 46,41 %. Predpokladáme, že celkové hodnoty podielov zahraničnej audiovizuálnej tvorby v slovenskom televíznom vysielaní sú oveľa vyššie, nakoľko sme sa v našom prieskume obmedzili len na jedného vysielateľa a domnievame sa, že zahraničné audiovi-

zuálne diela vysielané komerčnými vysielateľmi môžu dosahovať oveľa vyššie percentuálne podiely.

V druhom prieskume sme sa zamerali na počet premiér zahraničných filmov v slovenských kinách. Sledovali sme obdobie v dĺžke sedem rokov, počnúc rokom 2006 až do roku 2012. Z dosiahnutých výsledkov je zrejماً dominancia audiovizuálnych diel z produkcie Spojených štátov amerických. Vo všetkých nami sledovaných rokoch dosahujú absolútnu prevahu nad slovenskou audiovizuálnou produkciou. Ďalšími častými pôvodnými jazykovými verziami audiovizuálnych diel boli české jazykové verzie a francúzske jazykové verzie. Podobne ako v prípade prieskumu o podiele zahraničnej audiovizuálnej tvorby na vysielaní verejnoprávnej televízie STV 1, aj výsledky tohto prieskumu potvrdzujú vysoký dopyt po prekladoch audiovizuálnych diel.

Distribútori audiovizuálnych diel a prevádzkovatelia audiovizuálnych technických zariadení sú viazaní ustanoveniami § 17 od. 1 až 4 zákona č. 343/2007 Z. z. (audiovizuálny zákon), a teda sú povinní zabezpečiť preklad zahraničných audiovizuálnych diel v súlade s uvedenými ustanoveniami zákonov. Ak vezme do úvahy tieto výsledky a overiteľné štatistické údaje, musíme konštatovať, že preklad audiovizuálnych textov je na Slovensku nevyhnutnou podmienkou vysielania a distribúcie audiovizuálnych diel. Hodnoty podielov zahraničnej audiovizuálnej produkcie v slovenskej audiovizii sú dôkazom toho, že výskumné aktivity odborníkov z oblasti prekladu a tlmočenia a príbuzných odborov sa musia zamerať aj na problematiku prekladu audiovizuálnych textov. Na základe zistení z uvedených prieskumov sa nám potvrdila téza, že výskum foriem prekladu audiovizuálnych textov má svoje opodstatnenie, či už v kontexte slovenskej audiovizie, alebo v kontexte translátologického výskumu.

POZNÁMKY

- ¹ „... preklad sa zviditeľňuje, ak vieme, ako sa máme pozerat'. Jedným z miest, na ktoré sa často zabúdame pozrieť, je médium, ktoré je primárne zamerané na zobrazovanie, a tým je kinematografia“ (vlastný preklad).
- ² Na tomto mieste zámerne hovoríme o pôvodnej percepcii celého audiovizuálneho diela, nielen o jeho jazykovej verzii, pretože samotný audiovizuálny text chápeme ako kompozíciu verbálnych a neverbálnych semiotických znakov. „Prekladom“ zase označujeme finálnu úpravu pôvodného audiovizuálneho diela na účely jeho percepcie v prijímajúcej kultúre – v našom prípade v slovenskom kultúrnom priestore.
- ³ Pojmy *adaptácia* a *prepracovanie* sa často chápu ako synonymá. Michael Schreiber (1993) však poukazuje na to, že pri adaptácii nevyhnutne dochádza k výraznému prispôbieniu textu v jednom médiu (napr. v knihe) na jeho ďalšiu prezentáciu v inom médiu (napr. v televízii), pre ktoré

tento text pôvodne nebol pripravený, pričom dané úpravy pôvodného textu sledujú potreby percipienta, ktorý sa k textu dostáva cez to-ktoré nové médium. Pri adaptácii je teda prvoradá zmena média. Prepracovanie M. Schreiber zase chápe ako proces, ktorý si, na rozdiel od adaptácie, nevyhnutne nevyžaduje zmenu média. Ak teda dochádza k úpravám pôvodného textu s ohľadom na jeho ďalšiu prezentáciu prostredníctvom toho istého média, hovoríme v terminológii M. Schreibera o prepracovaní.

⁴ Výročná správa o činnosti Slovenskej televízie za rok 2010, s. 8.

⁵ Pozri internetovú stránku Audiovizuálneho informačného centra www.aic.sk.

LITERATÚRA

- CRONIN, Michael: *Translation goes to the movies*. London/New York : Routledge, 2009, 145 s. ISBN 978-0415422864.
- FERENČÍK, Ján: *Kontexty prekladu*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1982, 149 s. Bez ISBN.
- MŮGLOVÁ, Daniela: *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža?* Nitra : Enigma Publishing, s.r.o., 2009, 323 s. ISBN 978-80-89132-82-9.
- POPOVIČ, Anton: *Teória umeleckého prekladu. Aspekty prekladu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava : Tatran, 1975, 293 s.
- REISS, Katharina: *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München : Hueber, 1971, 124 s. ISBN 978-3190067176.
- REISS, Katharina: *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Wien : WUV, 1995, 132 s. ISBN 978-3-85114-232-7.
- ROZHLAS A TELEVÍZIA SLOVENSKA. *Výročná správa Rozhlasu a televízie Slovenska za rok 2011*. [online]. Bratislava, apríl 2012, 152 s. [cit. 01-10-2014]. Dostupné na: <<http://www.rtvs.org/o-rtvs/vyrocne-spravy/vyrocne-spravy-rtvs>>.
- ROZHLAS A TELEVÍZIA SLOVENSKA. *Výročná správa o činnosti Rozhlasu a televízie Slovenska za rok 2012*. [online]. Bratislava, apríl 2013, 122 s. [cit. 01-10-2014]. Dostupné na: <<http://www.rtvs.org/o-rtvs/vyrocne-spravy/vyrocne-spravy-rtvs>>.
- SCHREIBER, Michael: *Übersetzung und Bearbeitung. Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs*. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1993, 353 s. ISBN 978-3-8233-5054-5.
- Výročné správy o činnosti Slovenskej televízie za roky 2003 až 2012*. [online]. [cit. 01-10-2014]. Dostupné na: <<http://www.rtvs.org/o-rtvs/vyrocne-spravy/vyrocne-spravy-stv>>.
- ZÁKON NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. [online]. In: Ministerstvo kultúry SR. [cit. 01.10.2014]. Dostupné na: <www.culture.gov.sk>.

ZÁKON NR SR č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávaní audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon). [online]. [cit. 01-10-2014]. Dostupné na: <www.culture.gov.sk>.

ŽELONKA, Ján: *Aspekty prekladu audiovizuálnych textov v slovenskom audiovizuálnom priestore*. [Dizertačná práca]. Nitra : Katedra translatológie, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2014a, 163 s.

ŽELONKA, Ján: *Vybrané kultúrno-spoločenské aspekty prekladu audiovizuálnych textov na Slovensku v európskom kontexte*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2014b. V tlači.

RESUMÉ

Der vorliegende Beitrag legt Nachweise darüber vor, dass die audiovisuellen Übersetzungsformen ihren festen Sitz innerhalb der Übersetzungsforschung in der Slowakei besitzen sollen. Dies wird durch die Ergebnisse von zwei quantitativen Untersuchungen geprüft. Die erste Untersuchung richtet sich auf den Anteil der slowakischen und der ausländischen audiovisuellen Titeln im slowakischen öffentlichen Fernsehsender STV 1 in der Zeitperiode von 2003 bis 2012. Aus den Ergebnissen ergibt sich, dass der Bedarf nach ausländischen Titeln relativ hoch ist und die relevanten Formen der audiovisuellen Übersetzung fordert. Aus der zweiten Untersuchung geht die Anzahl der Kinoneuerscheinungen ausländischer Titel innerhalb der Zeitperiode von 2006 bis 2012 heraus, wobei die amerikanischen audiovisuellen Produkte generell den ersten Platz besitzen, gefolgt von den tschechischen, französischen und englischen Titeln. Somit wird der Bedarf nach der audiovisuellen Übersetzung im slowakischen Fernsehsender und den slowakischen Kinoeinrichtungen geprüft und bestätigt.

Tento príspevok je výstupom projektu VEGA 1/0547/14 *Titulkovanie pre nepočujúcich: štandardy a odporúčania*.

◆◆◆

Mgr. Ján Želonka, PhD.
Haligovce 215
065 34 Veľká Lesná
jan.zelonka@gmail.com